

УДК: 616.13-004.6+616.127-005.4-072:577.112

Садової С.В., Садової В.И.

ІЗУЧЕННЯ УРОВНЕЙ С-РЕАКТИВНОГО БЕЛКА ДО И ПОСЛЕ КОРОНАРОГРАФІЇ У ПАЦІЄНТОВ С ИШЕМИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНЬЮ СЕРДЦА

ГУ «Кримський державний медичний університет ім. С.І.Георгієвського», м. Сімферополь,

Було доказано, що СРБ являється самостійним фактором риска і независимим предиктором виникнення ішеміческих подій в різних судинних басейнах (коронарному, церебральному, периферичному) як у здорових, так і у пацієнтів з документованими, пов'язаними з атеросклерозом захворюваннями сердечно-судинної системи (Поляков А.Е., 2005). Підвищення рівня СРБ вище 10 мг/л являється значительним риском нежелательних сердечно-судинних подій в майбутньому у пацієнтів з ІБС (Кардиоваскулярна практика, 2011г.). В клініці було обслідувано 34 пацієнта з коливанням віку від 41 до 80 років (середній вік становив 59 років). До дослідження методом КВГ у всіх пацієнтів з ІБС було виявлено достовірне ($p<0,001$) підвищення рівня С-реактивного білка до $16,0 \pm 4,8$ мг/л по порівнянню з групой контролю $1,9 \pm 0,4$ мг/л. Після проведення КВГ динамічне дослідження рівня СРБ показало достовірне підвищення $27,0 \pm 10,2$ мг/л по порівнянню з групой контролю і тенденцію до зростання в порівнянні з значеннями перед проведенням КВГ. У пацієнтів з раннім постинфарктним періодом (до 1 місяця) була установлена зростання рівня СРБ в 3 рази в порівнянні з показниками перед проведенням КВГ. У всіх досліджуваних з ІБС було установлено достовірне підвищення рівня СРБ. Після проведення процедури КВГ у досліджуваних з ПІКС було зафіксовано достовірне значиме зростання рівня СРБ до високих цифр, що, за умовами, може бути пов'язано з участю СРБ не тільки в атеросклерозі коронарних артерій, але і в постинфарктному ремоделюванні міокарда. Взаємозв'язок значень СРБ з локалізацією атеросклероза коронарних артерій установлений не було. Обираємо на себе увагу той факт, що така інвазивна методика, як КВГ, може сприявати підвищенню СРБ, особливо у пацієнтів з раннім постинфарктним періодом. Отримані дані потребують подальшого дослідження та демонструють необхідність розробки рекомендацій щодо застосування препаратів, які можуть впливати на рівень СРБ, в більших дозах перед проведенням КВГ.

Ключові слова: атеросклероз, С-реактивний білок, коронаровентрикулографія, SCORE, статини.

Ішемічна хвороба серця (ІБС) – дуже поширене захворювання, яке є однією з основних причин смертності, а також временної та стійкої втрати трудоспособності населення в розвинутих країнах світу. ІБС займає одне з ведучих місць серед важливих медичних проблем ХХІ століття. За даними ВОЗ ІБС та інсульт – є причиною смертності серед населення. Найбільш частою причиною даного захворювання є атеросклероз коронарних артерій.

С-реактивний білок (СРБ) – білок острієї фази воспалення – в основному синтезується гепатоцитами під впливом ІЛ-6, однак може також продуцироватися альвеолярними та присутніми в атеросклеротичній бляшці макрофагами, лімфоцитами та являється високочувствітливим маркером воспалення та тканевої деструкції [3,4]. СРБ складається з п'яти поліпептидних субединиц, нековалентно звязаних в кольцевидний пентамер. Цей білок належить до печеночного пентаксину – родини неспецифіческих острофазових реагентів [5]. Многочисленні дослідження доказали участь С-реактивного білка в формуванні атеросклеротичної бляшки (Silva D, Pais de Lacerda A. High-sensitivity C-reactive protein as a biomarker of risk in coronary artery disease// Rev Port Cardiol. 2012 Nov;31(11):733-45. doi: 10.1016/j.repc.2012.02.018. Epub 2012 Oct 6.). Очевидно, що велику роль в атерогенезі, іграє воспалення. Согласно сучасної теорії ате-

рогенеза, атеросклероз – це довготривале, вялотекуще хронічне воспалення в інтімі судин. Це дає поняття про зв'язок між медіаторами воспалення та факторами риска розвитку атеросклероза. Малоактивне, вялотекуще воспалення, яке виявляється за змінами СРБ, прогнозує розвиток атеросклеротичних осложнень. СРБ є неглікозилюванним білком з пентамерною структурою, який переноситься електрофоретичним шляхом в оточуючу гамма-зону електрофореза. Він є активатором острієї фази, який швидко підвищується, але не є специфічним, як реакція на пошкодження тканин та воспалення. СРБ є самостійним фактором риска, і независимим предиктором виникнення ішеміческих подій в різних судинних басейнах (коронарному, церебральному, периферичному) як у здорових, так і у пацієнтів з документованими, пов'язаними з атеросклерозом захворюваннями сердечно-судинної системи (Поляков А.Е., 2005). Визначення рівня СРБ має велике значення для прогнозування стану хворих з ІБС після проведення им коронароангиографії: високі рівні СРБ предполагають наявність у хворого з мінімальними змінами, виявленими при ангиографії, такого же високого риска смерті, як і у пацієнта з выраженим стенозуючим атеросклерозом [8]. Підвищення рівня СРБ вище 10 мг/л є великим риском нежелательних сердечно-

сосудистых событий в будущем у пациентов с ИБС (Кардиоваскулярная практика, 2011г.).

Целью нашей работы было оценить изменения уровней СРБ у пациентов с ишемической болезнью сердца: стабильной стенокардией напряжения и постинфарктным кардиосклерозом до и после процедуры коронарографии (КВГ), а также изучить взаимосвязь этих значений с показателями холестерина и фибриногена сыворотки крови. После исследования был проведён анализ пациентов по шкале SCORE и произведён телефонный визит для выяснения изменения состояния здоровья пациентов.

Материалы и методы

Нами было обследовано 34 пациента в возрасте от 41 до 80 лет (средний возраст составил 59 лет). Среди них было 30 мужчин и 4 женщины в постменопаузе. Диагноз – ишемическая болезнь сердца: стенокардия напряжения и постинфарктный кардиосклероз был установлен согласно стандартам МОЗ Украины № 436 от 03.07.2006г. Диагноз ИБС: стабильная стенокардия напряжения второй функциональный класс диагностирована у 9 человек, третий – у 8 человек, четвёртый – у 3 человек. Постинфарктный кардиосклероз был установлен у 24 пациентов. Группу контроля составили – 24 человека, сопоставимых по возрасту и полу.

Так же 91% (31 человек) пациентов страдали артериальной гипертензией, 8,8% (3 человека) пациентов – сахарным диабетом 2-го типа, 32% (11 человек) пациентов перенесли острые коронарные события в течении последнего года. Также 64,7% (22 человека) пациентов имеют значения индекса массы тела выше 25.

Всем пациентам проводилось общеклиническое обследование, электрокардиографическое исследование, эхокардиография с цветным доплеровским картированием, коронаровентрикулография (КВГ). По данным КВГ был подтвержден атеросклероз коронарных артерий. СРБ в крови определяли высокочувствительным методом твердофазного иммуноферментного анализа ("сэндвич"-вариант), который может быть использован для регистрации уровня СРБ как в "субклиническом" интервале (0-10 мг / л), так и в клиническом интервале (10 мг / л и более).

Результаты и их обсуждение

Все пациенты получали следующие группы препаратов: нитраты (20% пациентов), β-блокаторы (90% пациентов), ингибиторы АПФ (90% пациентов), антагонисты кальция (10% пациентов), липидснижающую терапию (100% пациентов), антиагреганты (100% пациентов), диуретики (30% пациентов).

Эхокардиография с цветным доплеровским картированием показала такие результаты:

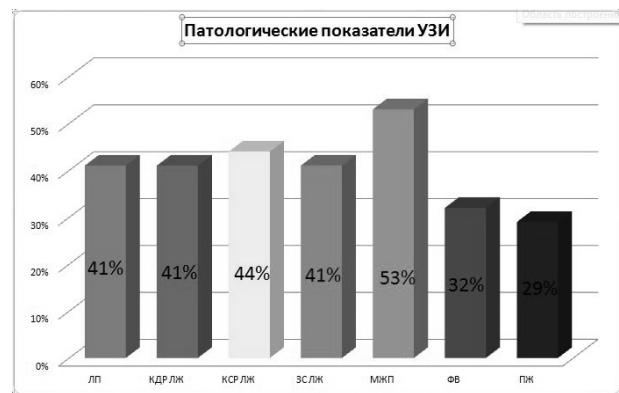

Рис. 1 Патологические показатели УЗИ

41% пациентов имеют увеличение размеров левого предсердия, 41% - увеличение конечно-диастолического размера левого желудочка, 44% - увеличение конечно-sistолического размера левого желудочка, 41% - увеличение задней стенки левого желудочка, 53% - увеличение межжелудочковой перегородки, 32% - уменьшение фракции выброса, 29% - увеличение размеров миокарда правого желудочка.

Согласно полученным результатам КВГ у пациентов было выявлено многососудистое гемодинамически значимое поражение коронарных артерий: поражение ствола левой коронарной артерии (ЛКА) у 11% пациентов, передней межжелудочковой ветви (ПМЖВ) ЛКА – 58,8%, огибающей ветви (ОВ) ЛКА – 61,7%, диагональной ветви (ДВ) ЛКА – 20,5%, правой коронарной артерии (ПКА) -52,9%.

Рис. 2 Результаты коронаровентрикулографии при стенозах

По данным КВГ установлена хроническая окклюзия следующих коронарных артерий: ОВ ЛКА у 2,9% пациентов, ВТК ЛКА – 2,9%, ПКА – 23,5%, ПМЖВ ЛКА – 11,7%, ЗМЖВ ПКА – 2,9%.

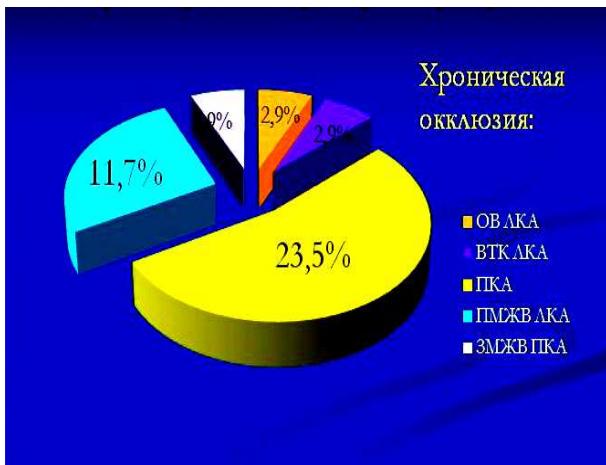

Рис. 3. Результаты коронаровентрикулографии при хронической окклюзии

Процедура КВГ проводилась на ангиографе philips integris allura.

До проведения КВГ у всех пациентов с ИБС вышло установлено достоверное ($p<0,001$) повышение С-реактивного белка до $16,0 \pm 4,8$ мг/л в сравнении с группой контроля $1,9 \pm 0,4$ мг/л, что возможно подтверждает воспалительную природу атеросклеротического процесса, так как у 41% была выявлена хроническая окклюзия коронарных артерий в сочетании многососудистым атеросклерозом коронарных артерий. Однако, зависимости между показателями СРБ и локализацией коронарного атеросклероза установлено не было. После проведения процедуры КВГ динамическое наблюдение уровней СРБ показало достоверное повышение $27,0 \pm 10,2$ мг/л по сравнению с группой контроля и тенденцию к увеличению в сравнении со значениями до проведения КВГ. У пациентов с ранним постинфарктным периодом (до 1 месяца) было установлено увеличение в 3 раза в сравнении показателями до проведения КВГ. В исследовании, проведённом Tatura M.C., Heinrich J., Junker R, включавшем 1112 мужчин и 299 женщин, перенесших инфаркт миокарда, по данным коронарографии выявлена достоверная связь между повышением уровня СРБ и стенозированием коронарных артерий. У пациентов с атеросклеротическим поражением коронарных артерий, перенесших инфаркт миокарда, уровень СРБ был выше, чем у пациентов, перенесших инфаркт миокарда без коронарного атеросклероза, или у пациентов только с атеросклеротическим поражением сосудов без инфаркта миокарда, что согласуется с нашими данными[7].

В нашем исследовании была установлена достоверная связь между значениями СРБ до и после КВГ со значениями холестерина и фибриногена сыворотки крови, которые, как известно, являются одними из ведущих в процессе системного воспаления при атеросклерозе.

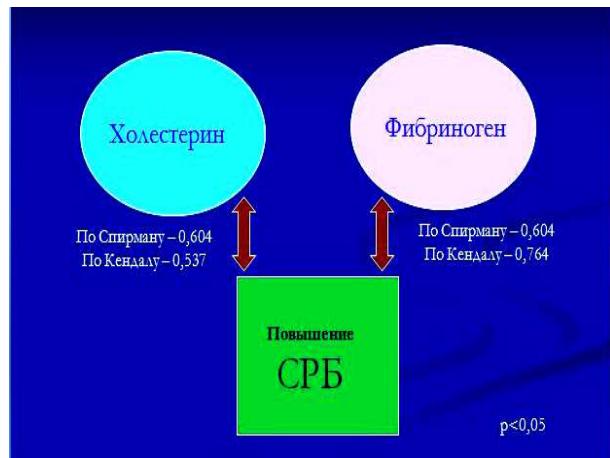

Рис. 4. Связь СРБ с уровнями холестерина и фибриногена

Таким образом была установлена достоверная прямая сильная взаимосвязь между повышением уровней СРБ после КВГ с уровнями холестерина и фибриногена сыворотки крови.

Изучая прогноз пациентов в будущем, мы использовали шкалу SCORE, для оценки риска смертельного сердечно-сосудистого заболевания в течение 10 лет. Эта шкала включает в себя следующие параметры: страна, пол, возраст, уровень систолического АД, курение холестерин плазмы. 95% пациентов имели высокий риск (5 и более%) нежелательных сердечнососудистых событий в течении 10-летнего периода. После оценки был проведён телефонный опрос пациентов через один, шесть, девять и двенадцать месяцев после процедуры КВГ. Опрос включал в себя следующие вопросы: жалобы пациента, состояние уровня АД, регулярное посещение врача-кардиолога по месту жительства, госпитализации, усугубление сопутствующих заболеваний, проведённые операции после выписки из отделения, коррекция или отказ от терапии, назначенной в отделении, изменение образа жизни (отказ от вредных привычек и модификация питания), занятие спортом. Было установлено, что у всех пациентов наблюдалось улучшение общего состояния, у двух пациентов была госпитализация, не связанная с основным сердечнососудистым заболеванием, 3 пациента внесли изменения в назначенной терапии (один пациент изменил несколько препаратов после консультации с кардиологом по месту жительства и двое самовольно отменили терапию, аргументируя это высокими затратами на лечение), двум пациентам было проведено стентирование. Таким образом, на данном этапе у пациентов с высокими уровнями СРБ отрицательной динамики, госпитализаций, связанных с основным сердечнососудистым заболеванием, отсутствие летальных исходов, что является поводом дальнейшего наблюдения за ними.

Выводы

У всех пациентов с ИБС было выявлено достоверное повышение уровней СРБ. После про-

ведения КВГ у пациентов с ПІКС было зафиксировано достоверное значимое повышение СРБ до высоких цифр, что может быть связано с участием СРБ в не только в атеросклерозе коронарных артерий, но, и в постинфарктном ремоделировании миокарда. По данным М.И. Лутай, повышение уровня СРБ по сравнению с контрольными величинами наблюдали не только у больных с нестабильной ($P<0,01$), но и со стабильной стенокардией, особенно III и IV ФК ($P<0,01$), что также перекликается с нашими результатами[1]. Зависимости значений СРБ от локализации атеросклероза коронарных артерий установлено не было. Обращает на себя внимание факт, что такая инвазивная методика, как КВГ может способствовать повышению СРБ, особенно у пациентов в раннем постинфарктном периоде. Была установлена связь между повышением уровня СРБ после процедуры КВГ и значениями холестерина и фибриногена сыворотки крови, указывающая на их прямую взаимосвязь. Пациенты были оценены по шкале SCORE и за ними продолжается динамическое наблюдение. Полученные результаты требуют дальнейшего изучения и демонстрируют необходимость разработки рекомендаций о применении препаратов, влияющих на уровень СРБ, в более высоких дозах перед проведением КВГ, т.к. СРБ является самостоятельным фактором риска и независимым предиктором возникновения ишемических событий в различных сосудистых бассейнах и его уровень нуждается в коррекции. Так Steven

E. Nissen и соавторы считают, что более существенное замедление прогрессирования атеросклероза, связанное с уменьшением уровней атерогенных липопротеидов и СРБ, имелось в исследуемой группе пациентов, получавших интенсивное лечение статинами. Данное утверждение перекликается с нашими данными, т.к. пациенты, активно принимавшие статины до проведения процедуры КВГ, имели уровень СРБ ниже, чем пациенты без адекватного приема статинов[6].

Літератур

1. Лутай М.И. Атеросклероз: современный взгляд на патогенез / М.И. Лутай // Український кардіологічний журнал. – 2004. – №1. – С. 22-34.
2. Гордієнко А.І. Високочутливий імуноферментний метод кількісного визначення змісту С-реактивного білка в крові / А.І. Гордієнко, В.О. Білоглазов, А.А. Бакова // Інформаційний лист про нововведення в системі охорони здоров'я №139. – К. : УКРМЕДПЛАТЕНІФОРМ, 2010. – 4 с.
3. Dong Q. Expression of C-reactive protein by alveolar macrophages / Q. Dong, J.R. Wright // J. Immunology. – 1996. – V.156. – Р. 4815-4820.
4. Ikuta T. Human lymphocytes synthesize C-reactive protein / T. Ikuta, H. Okubo, H. Ishibashi [et al.] // Inflammation. – 1986. – V.10. – P. 223-232.
5. Ridker P.M. High-sensitivity C-reactive protein: potential adjunct for global risk assessment in the primary prevention of cardiovascular disease / P.M. Ridker // Circulation. – 2001. – V.103. – Р. 1813-1818.
6. Steven E. Statin Therapy, LDL Cholesterol, C-Reactive Protein, and Coronary Atery Disease / E. Steven Nissen [et. al.] // N Engl J Med. – 2005. – №352. – P.29-38.
7. Tatura M.C. C-reactive protein and the severity of atherosclerosis in myocardial infarction patients with stable angina pectoris / M.C.Tatura, J. Heinrich, R. Junker [et al.] // Eur Heart J. – 2000. – №21. – P.1000-1008.
8. Yeh E.T. CRP as a mediator of disease / E.T. Yeh // Circulation. – 2004. – V.109. – Р. 1111-1114.

Реферат

ВИВЧЕННЯ РІВНІВ С-РЕАКТИВНОГО БІЛКА ДО І ПІСЛЯ КОРОНАРОГРАФІЇ У ПАЦІЄНТІВ З ІШЕМІЧНОЮ ХВОРОБОЮ СЕРЦЯ
Садовий С.В., Садовий В.І.

Ключові слова: атеросклероз, С-реактивний білок, коронаровентрикулографія, SCORE, статини.

Було доведено, що СРБ є самостійним чинником ризику і незалежним предиктором виникнення ішемічних подій у різних судинних басейнах (коронарному, церебральному, периферичному) як у здорових, так і у пацієнтів з документованими, пов'язаними з атеросклерозом захворюваннями серцево - судинної системи (Поляков А. Є., 2005). Підвищення рівня СРБ понад 10 мг / л є показником значного ризику небажаних серцево - судинних подій у майбутньому у пацієнтів з ІХС (Кардiovаскулярна практика, 2011р.). У клініці було обстежено 34 пацієнти з коливанням віку від 41 до 80 років (середній вік склав 59 років). Перед дослідженням методом КВГ у всіх пацієнтах з ІХС було виявлено достовірне ($p < 0,001$) підвищення рівня С- реактивного білка до $16,0+4,8$ мг/л порівняно з групою контролю ($1,9+0,4$ мг/л). Після проведення КВГ динамічне вивчення рівнів СРБ показало їх достовірне підвищення ($27,0+10,2$ мг/л), порівняно з групою контролю і тенденцію до збільшення в порівнянні з аналогічними значеннями до проведення КВГ. У пацієнтів у ранньому постінфарктному періоді (до 1 місяця) було встановлено збільшення рівня СРБ в 3 рази в порівнянні з показниками до проведення КВГ. У всіх досліджуваних з ІХС було встановлено достовірне підвищення рівня СРБ. Після проведення процедури КВГ у досліджуваних з ПІКС було зафіксовано достовірне значуще збільшення рівнів СРБ до високих цифр, що, імовірно, може бути пов'язано з участю СРБ не тільки в атеросклерозі коронарних артерій, але, і в постінфарктному ремоделюванні міокарда. Зв'язку значень СРБ від локалізації атеросклерозу коронарних артерій встановлено не було. Звертає на себе увагу той факт, що така інвазивна методика, як КВГ може сприяти підвищенню СРБ, особливо у пацієнтів в ранньому постінфарктному періоді. Отримані дані потребують подальшого вивчення і демонструють необхідність розробки рекомендацій про застосування препаратів, що впливають на рівень СРБ у вищих дозах перед проведеним КВГ .

Summary

STUDY OF C-REACTIVE PROTEIN BEFORE AND AFTER ANGIOGRAPHY IN PATIENTS WITH CORONARY ARTERY DISEASE.

Sadovy S.V., Sadovy V.I.

Keywords: atherosclerosis, C-reactive protein, coronary angiography, SCORE, statins.

Introduction: coronary heart disease ranks one of the leading places among the global health problems of the XXI century. One of the common causes of this disease is atherosclerosis of coronary arteries. Numerous studies have confirmed the involvement of C-reactive protein (CRP) in the formation of atherosclerotic plaques (Silva D, Pais de Lacerda A. High-sensitivity C-reactive protein as a biomarker of risk in coronary artery disease// Rev Port Cardiol. 2012 Nov;31(11):733-45. doi: 10.1016/j.repc.2012.02.018. Epub 2012 Oct 6.). It has been shown that CRP is an independent risk factor and independent predictor of ischemic events in different vascular beds (coronary, cerebral, peripheral) in both healthy and in patients with documentary associated with atherosclerosis, diseases of the cardiovascular system (Polyakov A.E., 2005). Increased CRP level above 10 mg / l is a significant risk of adverse cardiovascular events in the future in patients with coronary artery disease (Cardiovascular Practice, 2011). .

Objective: to study the oscillations CRP in patients with coronary heart disease: stable angina and post-infarction cardiosclerosis.

Materials and methods: 34 patients aged from 41 to 80 (average age 59) were examined in the clinic. Among them there were 30 males and 4 females. The diagnosis of ischemic heart disease: stable angina and post-infarction cardiosclerosis has been established according to the standards of Ministry of Health of Ukraine № 436 from 03.07.2006. The diagnosis of coronary artery disease: 9 patients were diagnosed with stable angina second functional class, 8 patients with the third, and 3 patients with the fourth. Post-infarction cardiosclerosis was diagnosed in 24 patients. The control group was made up of 24 people matched in age and sex.

All patients were examined in the following order: physical examination, electrocardiography, echocardiography with color Doppler ultrasound, and coronary angiography. The results of coronary angiography confirmed coronary atherosclerosis. Analysis of CRP was conducted by enzyme immunoassay in patients before and after the coronary angiography.

All subjects received the following groups of drugs: diuretics (30 % of patients), nitrates (20 % of patients), ACE inhibitors (90 % of patients), antiplatelet agents (100 % of patients), calcium antagonists (10 % of patients), lipid-lowering therapy (100% patients), β-blockers (90 % of patients).

Results: the results of the coronary angiography revealed hemodynamically significant multivessel coronary artery disease: the defeat of the left coronary artery in 11 % of subjects, anterior descending artery - 58.8 %, circumflex branch - 61.7 %, diagonal branch - 20.5%, the right coronary artery - 52.9 %. According to the results of coronary angiography the following chronic occlusion of the coronary arteries was established: circumflex branch in 2.9 % of cases, the right coronary artery - 23.5%, anterior descending artery - 11.7%, obtuse marginal branch - 2.9%, posterior descending artery - 2.9%.

Prior to the study by coronary angiography in all patients with coronary artery disease a significantly ($p < 0.001$) elevated levels of C - reactive protein levels to 16.0 ± 4.8 mg / l was revealed compared with the control group 1.9 ± 0.4 mg / l, which presumably confirms the inflammatory nature of atherosclerosis, since coronary artery occlusion in a complex with multivessel coronary atherosclerosis was found in 41 %. However, the link between indicators of CRP and localization of coronary atherosclerosis has not been established. After the study of the dynamic coronary angiography CRP levels showed a significant increase 27.0 ± 10.2 mg / l compared with the control group, and a tendency to increase in comparison with the values before the coronary angiography. In patients with early post-infarction period (up to 1 month) the increase in CRP levels by 3 times compared to the performance of coronary angiography was established.

Conclusions: all the patients with coronary artery disease showed significant increase in levels of CRP. After the coronary angiography procedure patients with post-infarction cardiosclerosis were recorded to demonstrate significant increase in meaningful levels of CRP to high numbers, which presumably could be associated with CRP not only in the coronary artery atherosclerosis, but in post-infarction remodeling. The connection of CRP values with the location of coronary atherosclerosis has not been established. Attention is drawn to the fact that such an invasive procedure as coronary angiography can improve levels of CRP, particularly in patients in the early post-infarction period. The data obtained require further study and demonstrate the need to develop recommendations on the use of drugs that affect CRP levels in higher doses prior.